

FRÁŽ

(*Frasch, Wrasche, Wrusche*) - 479 - 587 m n. m. - Prostor, křižovatka a pozemková trať jv. od V. Března - sedlo mezi **Kočičí hlavou** (426 m) (*Katzenkoppe*), **Veselským vrchem** (496 m) (*Wesselbg.*, *Wesselkamm*) a **Sokolím hřebenem**.

evakuovaných ze Slovenska či Maďarska. Dostali jsme i větší počet pancéřových pěstí, ručních granátů, pušek, kulomet, skleněné miny a rozbušky. Kdyby se převálala vlna nepřítel, měly se zbraně a výzbroj namazat olejem a ukryt v blízkých štolách... Později boudu sloužila mýslivcům, shořela kol. r. 2000. Obrázek podmokelského fotografa Josefa Kallasche z reklamní karty *Fraschenbaude am Matzenstein*. Nová generace krajinářů - např. amatérské přírodovědec, tvůrce první naučné stezky v Čechách a unikátní prostorové geologické mapy v **Zahradách** (*Gärten*) Rudolf Kögler (* 12. 3. 1899 Krásná Lípa [*Schönlinde*] - † 19. 4. 1949 Rumburk [*Rumburg*] - snímky po 1. sv. válce prodávala jako pohlednice a publikovala v informačních brožurách i časopisech. (odesl. v pátek 4. 8. 1939).

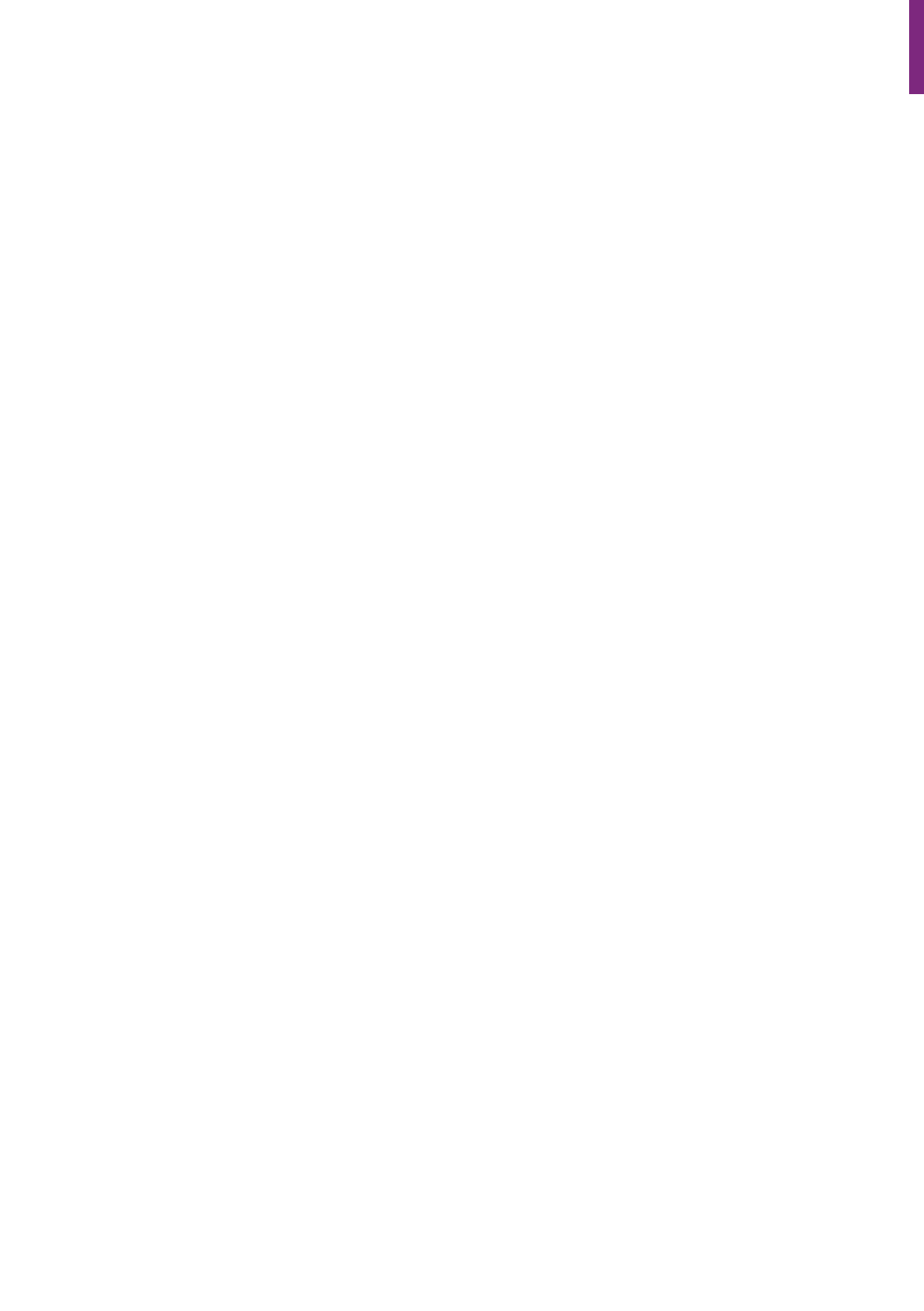
J. G. Sommer (* 1782/3 Leuben u Drážďan - † 11./12. 11. 1848 Karlín) v I. sv. monografii *Das Königreich Böhmen* (Praha 1833), v kap. (str. 357 - 8) *Allodial ≈ Gut Groß ≈ Priesen* (Alodiální panství Velké Březno) uvádí: Mnohé vulkanické formace východního cípu Středohoří labského pravobřeží nad V. Březnem nemají název, nejvýznamnější jsou: *Galgenberg, Spitzberg, Wesselberg* a *Planberg*. Lze odtud popatřit nejen krásné vrcholky, ale proti proudu i jižní pláň za Litoměřicemi až k Roudnici. Krom těchto ještě *Wrasche* a *Ploscha* (Plešivec - Ledový vrch [*Eisberg*]), jež tvoří podstatnou část výše připomínaného velkobřezenského horstva (*Groß-Priesener Gebirge*), dále i *Erlberg*, *Mückenhubel* a *Babiner Berg*, součástí tzv. *Čtrnáctihoří* (*Vierzehner-Gebirges*). Ve velkobřezenském katastru - vč. enklávy **Nový Les** (*Dorf Grosspriesen samt Colonie Neuwald in Böhmen Leitmeritzer Kreis 1842*) - prezentují *Císařské otisky* - mezi vrcholky *Spitziger Berg* a *Falkenkämme* (Sokolí hřeben) - u zatáčky cesty stoupající z **Velichova** (*Welchen*) ke křižovatce *Fraschenkreuz* (nad vlastní lokalitou *Fraschen*) - 2 nezděné (roubené - spalné) budovy (č. 103 a 104) báňského závodu (*Bergwerk Fräsche*); pod **Sokolím hřebenem** (*Matzenstein B.*) v oblasti *Probstei Wald* - viz **Leština** (*Leschtine*) - důl zobrazuje (1847/8) i II. Františkovo mapování (1836 - 52). O výskytu čediče a hnědého uhlí „an der Fräsche bei Gross-Priesen, bei Withal...“ (na Frázi u Velkého Března, u **Vítova** [*Wittal*]...) referuje ve zprávě o geologických pracích (*Das Erzgebirge im Leitmeritzer Kreise in Böhmen - Bericht über die geologischen Arbeiten im Jahre 1857*) ročenky (1858) vídeňského k. k. Říšského geologického ústavu (*K. K. Geologische Reichsanstalt*) uherský geolog Ing. Mont. János von Jókely (* 1826/7 Eger [*Jäger, Jegar, Erlau, Egri*] - † 23. 7. 1862 Budapešť). Dominanty severových. Středohoří (*Böhmische Mittelgebirge*) popisuje v *Geologische Karte von Böhmen - Section II. Umgebung von Teplitz bis Reichenberg*. (Geologická mapa Čech - sekce II - od Teplic k Liberci) - sv. 10, č. 1, Praha 1895, tisk: Dr. Eduard Grégr (* 4. 3. 1827 Štýr [*Steyr*] - † 1. 4. 1907 Lštění) - uverf. Komitétem pro přírodovědný výzkum Čech (*Comité für die naturwissenschaftliche Landesdurchforschung von Böhmen*) paleontolog Prof. Dr. Antonín Frič (* 30. 7. 1832 Praha - † 15. 11. 1913, Praha) a mineralog Gustav Karl Laube (* 8. 2. 1839 Teplice [*Teplitz*] - † 12. 4. 1923 Praha): *Warhoscht* (640 m) - *Varhošť* (*Aarhorst, Aarhozst, Earhoscht, Warhojst*), *hohe Wostrey* (585 m) - *Vysoký Ostrý* (*Hohe Westrey, Hohe Wostray, Hohe Wostrei, Wostrey Berg*), *Matzenstein* (587 m), *Zinkenstein* (684 m), *Tannbusch* (527 m) - *Jedlový vrch* (*Tambusch*, bei *Bensen* (u Benešova n. Pl.)), *Gottesberg* (554 m) - *Boží vrch* (*Gottesberg, Zwergel Berg*), *Matzellig* (666 m) - *Matrelík* (*Mathias Rellig Berg, Matzelitz, Matzellig-Berg*) bei *Wernstadt* (u Verneřic) atd. (str. 28). Současné podobnosti mapy uvádějí termín *Vráž* a lokalitu *U lomů vých.* od *Kočičí hlavy*.

Dolování... V okolí Zálezlů a zvláště na pozemku „Vráž“ (*Wrusche*) znamená, dovolalo se od dávných dob. Výskytu tohoto uhlí popsal A. E. Reus a prof. Krejčí. Zjištěno 13 slojí, jejichž mocnost kolísala mezi 0' 10 až 0' 60 m, výjimečně byly i 1 m silné. Vyskytovalo se smolné lesklé uhlí. Ještě v roce 1857 byly 4 doly v činnosti (jána „Boží požehnaní“ [*Segen Gottes-Zeche*] u *Jankova mýlny* [*Jankenmühle*] v *Suleticích*, „P. Marie Pomocné“ [*Mariahlif-Zeche*] východně od *Biňova*, „*Bombeles*“ [*Boubelská - Bombelles-Zeche*] severně od *Zálezlů* a „*Jana Křtitele*“ [*Johanneszeche*] severně od *Proboštova* [*Proboscht*]); později otevřen důl „*Františka*“ (*Franciscischecht, Franziskanstollen*) na „*Vráži*“ u *Zálezel*. Těžba roční byla 70.000–80.000 centů. Před deseti lety přestalo se těžit na poslední z těchto jam „*Františce*“ pro poměrně slabou mocnost ložiska, jinak stále dobrého uhlí. Z jámy této bylo vytěženo ještě v roce 1914 celkem 5536 q a v roce 1915 pak 2317 q. Důl sám měl 7 slojí s malým sklonem, z nichž jen 3 mohly s prospěchem býti těženy; čtyři ostatní byly velmi slabé. V *Proboštově* dolovalo se od října roku 1922 do června 1923 v dolovém poli „*Ehregott*“ a vytěžilo se 1547 q hnědého uhlí. Dolování bylo zastaveno pro geologickou poruchu a pro malé finanční prostředky. Nyní pracuje se občasné na poraženém poruchu, aby ložisko dále mohlo býti zužitkováno. - **Litoměřicko**: *Obraz vlastivědný: s 54 vyobrazeními* (1. díl, str. 209) - Jaroslav Rudolf Tesař (* 18. 12. 1874 Bohnice - † 1958 Praha) - učitel a vlastenecký pracovník českého severu - Nákladem *Ratibora Vodsedačka* (* 7. 10. 1889) v *Lovosicích* (*Lobositz*), tiskem *Hynka Jirky* v *Roudnici* n. L. (*Raudnitz*) 1926.

Východisko vycházek: 1. č. páska z Neštědic jde na *Kozí horu* (*Ziegenberg, 379 m*, výhled). V. je hluboké údolí *Křížového potoku* (*Kreuzbach*), nad ním S. *Umrličí vrch* (*Lechenberg*), podoby *rakve*, 456 m. Rz. Za ním na V. *č. ní B u k o v á h o r a* (těž *Stínská hora, Zinkenstein*), 684 m, nejvyšší bod a nejlepší výhled V. od *Labe*, Rz. a *tur. chata*. — 2. Na J. straně údolí *Kříz. potoku* se *pedlo M a t z e n s t e i n* (587 m), jehož úpatí sluje *Wüstenschloss* (*Pustý zámek*).

● Frážík křižek - *Fraschenkreuz* (Milan 'Pekky' Bouška neděle 16. 10. 2011).

MĚSTA, OBCE A OSADY... od A do Ž
NA ÚSTECKU

Od Matzensteinu se táhne vypuklina až k Sedlu nad T. 96 (v. Středohoří) — Údolím jde na JV. dráha z Velkého Března do Úštěku, v. T. 113, str. 198 (Rz. = rozhledna, T. = trat, v. = viz). - *Průvodce po Československé republice - I. část - Země česká - I. svazek - Praha, severní a severozápadní Čechy - III. zcela přepracované vydání* (str. 199) - nakladem „Orbis“ - Praha XII, Fochova 62 - Klub československých turistů (1936) - sestavil PhDr. Bohuslav Láznovský (* 29. 6. 1882 Rychnov nad Kněžnou [Reichenau an der Kniechna] - † 11. 3. 1944 Praha).

Vystupujeme údolím k jihu. Pod Vítovem proráží potok žnělcové těleso. Z Vítova vede cesta vzhůru přes osadu Velichov na Kočičí hlavu a přes Vráž na Sokolí hřeben. Zůstaneme v údolí při potoku. Zúžuje se v soutěsku. Nad Vítovem vystupují po obou stranách údolí oligocenné pískovce. Potokem od Malečova se posiluje potok Homolský, odtud jiží Velkobřezenský. Všude se strání zurčí stružky (ronové rýhy). Za prudkých lijáků strhují vody do pohybu i kamení. V r. 1925 zničily pole i stavby při potoku. Proto i tady postavili pevný jez na zadržení kamení a na zmírnění prudkosti vody. Kamenná zeď je dole 7 m silná, nahoře 43 m dlouhá a uprostřed 11 m vysoká. Kromě kamení zadrží i mnoho vody... Příkopové údolí se v období mezi jednotlivými sopečnými výbuchy, než sopečný tuf utuhl a pokryl se rostlinstvem, z něhož tu zůstala vrstvička uhlí! Toto uhlí je ze starší doby třetihorní, oligocenné, kdežto uhlí v pávní mostecké je z doby mladší, posopečné, miocenní a má v podloží a v nadloží vrstevnaté lupky a písky. U Horních Zálezel a Proboštova jsou vrstvy uhlí skloněny až v úhlu 15 stupňů. Došlo tu tedy k pohybu pudy. Celé údolí je ve zlomu zemské kůry. Souběžný, asi starší zlom na východ odtud otevřel cestu magmatu, které tam navršilo táhlý hřeben Sokolí. Idyllicky jsou postaveny při potoku četné mlýny, bývalé „klapáky“, jež umlčela velkovýroba. Při křižovatce silnic je tzv. „panský mlýn“. Poddání si nesměli dát jinde mlít obilí než ve mlýně své vrchnosti. Odbócme po silnici vlevo na Sulečice. V odkopu silnice se najde rozsvíková (diatomová) břidlice. V této jezerní usazenině byly zjištěny otisky asi 400 druhů rostlin, mezi nimi i listy vavřínu a skořicovníku. Bylo tedy u nás v době oligocenní podnebí subtropické. Přes Sulečice, malebně usazené na jižní straně, a přes Babínu přijdeme na hřeben pásma, na Plán, odkud je pěkná vyhlídka, zvláště na Pannu (593 m), Kalich (535 m), Sedlo (725 m). Jako zeď se táhne ostrý Sokolí hřeben 400 m nad okolím a odděluje dvě krásná údolí. Jdeme po hřebeni a s rozkoší hledíme do obou údolí na pěkně modelované tvary kopce. Došli bychom sem také ze stanice dráhy v Zubrnicih za půl hodiny bez námahy výstupu. Nejvyšší část hřebenu (586 m) tvoří tmavá vyvěrlá výlevná hornina tefrit, rozpuzaný je sloupy jako čedič. Avšak stavba celého hřebene je složitá. Na oligocenním pískovci se střídají desky čedičové s vrstvy čedičového tufu, výše zase desky tefritové a vrstvy tefritového tufu, shora přikryté deskou pevného tefritu. Podle dr. Hibsche voda při modelování obou údolí odplavila boky souvislých sopečných výlevů. Geologicky je také zajímavé, že na několika místech pronikly masami starších hornin pně vyvěrlin mladších: sodalitový syenit vytvořil kopec Širý nad Zubrnici, hauntefrit zase Kopané nad Leštinou, z čediče je Veselský vrch (496 m), z essexitu Pustý zámek. Hauynporfyr, gauteit a monchiquit pronikají na povrch u křižovatky na Vráži nedaleko kříže, kde je také opuštěná chata, a to je už o 100 metrů níže. Od trianglu na Sokolím hřebenu je poutavý pohled na bohatě členitý masiv Bukové, na východ k Sedlu, k jihu na masiv Babiny, Kuky a na ladnou Pannu, zejména však do hlubokých údolí. I z Kočičí hlavy (521 m) je bohatá vyhlídka. Od Vráže vede k ní žlutá značka. Zachováme však od Vráže osavadní směr po zelené značce, jež nás zavede na svah k Labi a po svahu serpentinami vlevo. Asi po 300 krocích od zbytků bývalého ochranného horského domku vlevo lesní cesty spatříme nápadný terén, valy a příkopy a za nimi vyvýšeninu, zbytky pravěkého opevněného místa „Pustý zámek“. V těchto místech najdeme i essexitový oválný peň (80 × 50 m). Essexit chladl určitě země pomalu, a proto je hrubozrnný, čímž se na první pohled liší od čediče a tefritu. Při ohybu cesty je zřetelná proměna hornin v dotyku s essexitovým pnem. Sokolí hřeben a jeho úbočí pokrývají krásné lesy jehličnaté i bukové. Lesní cesta nás vyvede z lesa nad nádražím ve Velkém Březně. - František Pinc (* 3. 4. 1901 - † 26. 10. 1982) - *Výlety Severočeským krajem - Severočeské krajské nakladatelství (Liberec [Reichenberg], 1961)*

● Hráz (Steinsperre), velichovská panská pila (Brett M.), **Homolský potok** (Großpriesner B., Hummelbach), **Velichov** (Welchen), od pondělí 27. 4. 1992 přírodní památka č. 1510 **Magnetovec** (Binoweer Bg.) a **Ježibaba** (Luisenkoppe [Na již. úbočí kóty 520 Magnetovec je situován morfologický fenomén vyvinutý v povrchových produktech efuzivního vulkanismu; 6 - 8m bazanitový hříb vzniklý patrně působením selektivní eroze lávových proudů. Subvertikální puklinatosti - náznaky sloupcové odlučnosti - měla v součinnosti s erozí za následek vznik věžovitých těles, jehož další utváření je podmíněno existencí dvou lávových proudů ležících bezprostředně na sobě a faciliálním vývojem určitých vlastních výlevů. - RNDr. Vladimír Cajz, CSc., 1994]), **Kočičí hlava** (Katzenkoppe), bystrina **Vráž** (Fraschenb., Binower Bach), Am Lehm (Na Jihu) s lesní studánkou (Waldquelle), **Pustý zámek** (Wüstes Schloss) (496 m) s pozůstatky hradu nezn. jm., **Veselský vrch** (496 m) (Wesselbg., Wesselkamm), frázký kříž (Fraschenkreuz) s hostincem (Wh. = Wirtshaus), **Sokolí hřeben** (Matzenstein, Bauer Matzenstein, Matzensteinkamm, Matzenstein, Tscheschenstein, Falkenkämme) (590,9 m) - geomantické esoterikum „posvátných linií“ - viz **Liškov** (Lischken), **Kopané** (Kopane), tis (Hieke Eibe) knihovnicka Spolku pro dějiny Němců v Čechách (Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen) **Wenzela Hieke** (* 1. 7. 1852 Babiny II - † 3. 4. 1895 Praha) a **Plán** (Lischkenkoppe) (596,2 m) - Mapa okr. Ústí zveřejněná (1939) národně-socialistickým svazem učitelů ve spolupráci s Ústeckou okresní správou, vydal Johann Künstner (* 1844 - † 1911), Česká Lípa (Böhmische Leipa), kresba prof. H. Blumtritt, supervize Heinrich Lipser (* 29. 11. 1886 Ústí n. L. - † 1963 Offenbach am Main).

